

2. domače branje

Ivan Cankar: Na klancu

1. Označite literarno vrsto in slogovno obdobje, ter zapišite nekaj podatkov o avtorju.

Največji mojster slovenske besede in osrednja postava v moderni književnosti izvira iz revne družine z Vrhnike. Na Klancu, najrevnejšem delu tega kraja, se je rodil 10. maja 1876 kot osmi otrok. Oče Jožef je kot sezonski delavec odšel v Bosno in se ni več oglasil. Vse skrbi za družino je morala prevzeti njegova žena.

Ivan je svojo mladost preživel na Vrhniki, kjer se je izkazal v osnovni šoli, ki jo je zaključil z odličnim uspehom. Vrhniška gospoda ga je zato poslala v ljubljansko realko. Čeprav je redno dobival štipendijo, je bil vedno v denarni stiski. Šolo je kljub temu zaključil in nadaljeval študij na Dunaju. Po enem mesecu je šolo zamenjal, kmalu pa povsem opustil, ker se je preživljal s pisateljevanjem. S tem je postal prvi slovenski poklicni pisatelj in je bil v takratni družbi v težkem položaju. Na Dunaju je vseh enajst let živel v delavskem predmestju in spoznaval težko življenje proletarcev. Doma je neuspešno kandidiral za poslanca, zato je politiko opustil. Preselil se je v Ljubljano na Rožnik, po njem se danes imenuje Cankarjev vrh. V prvi svetovni vojni je bil interniran, vendar so ga zaradi slabega zdravja odpustili in vrnil se je na Rožnik, kasneje pa preselil v mesto. Tam je živel do konca leta 1918, ko je padel po stopnicah in za posledicami umrl tri dni kasneje v ljubljanski bolnišnici.

Kljub dejstvu, da je Cankar zanikal naturalizem, je v romanu še vedno moč zaslediti naturalistične prvine (dednost). Realistični oz. naturalistični snovi je Cankar dodal izrazita novoromantična doživetja. Pomembnejša od dejstev so čustvena stanja, hrepenenje, vdanost v usodo, obup. Posamezni prizori pa so napisani tudi v impresionističnem stilu (vsi trenutki razpoloženja z naravo)- s tem avtor prenese občutke iz narave na notranje dogajanje. Zelo dobro je to opisal Janko Kos: »Roman je po motiviki naturalističen, po temi novoromantičen, v stilu impresionističen.« Poleg naštetega pa je Cankar tudi izrazil simbolist.

Besedilo bi lahko uvrstili med družinske, socialno-proletarske, biografske romane.

1. Predstavite okoliščine nastanka romana.

Leta 1902 je nastalo delo Na klancu kot zgodba obsojenosti neke družine in slovenskega naroda. Cankarju so nudili snov za pisanje strašna pasivnost slovenskega naroda, usodno prodiranje kapitalizma in želja postaviti materi spomenik. Tudi Cankar je preživel v mladosti svet te strašne pasivnosti, njegovo središče pa je bil seveda Vrhniški klanec. Zgodbo je izdelal po stvarnih dejstvih svoje družine. Hotel je opisati položaj slovenskega naroda skozi lastno mladost in življenje svoje matere.

2. Zakaj je ta roman družinski, zakaj socialno-proletarski, zakaj biografski?

Roman je družinski, ker opisuje življenje Francke in njene družine od njenega rojstva do smrti. Hkrati ga lahko označimo za biografskega, ker opisuje celo družino in avtobiografskega (vključuje Lojzeta – Cankar), saj je v njem zgoščena otroška izkušnja, ki mu je s spoznavanjem v prvih zrelih letih prerasla v intimni simbol socialnega trpljenja slovenskega naroda. Ja pa tudi socialno-proletarski roman, ker opisuje družbenosocialne razmere ljudi, ki so zaznamovani z revščino in trpljenjem, težavami in tegobami. Klanec prikazuje kot socialno dno in dobi širši nacionalno simbolični pomen.

3. Kateri motiv se v romanu pojavlja kot smerni in kaj simbolizira?

Smerni motiv je tek za vozom, saj se pojavi skoraj v vsakem poglavju (1,2,4,7,8). Že uvodoma je nakazana perspektiva Franckinega življenja. Francka že kot otrok teče za vozom romarjev in ga ne more ujeti. Ta tek in nedosegljivi voz se v romanu pojavljata v vseh kasnejših pomembnejših trenutkih življenja. Vedno se pojavi na idejno izpostavljenih mestih. Predstavlja hrepenenje po boljšem življenju in rešitvi iz socialne bede ter težnjo po vzponu v višji družbeni sloj.

4. Predstavite še ostale simbole v romanu.

klanec: simbol revščine, siromakov, naroda proletarcev, Slovencev

luč: pojavi se na koncu romana in predstavlja luč razuma, izobrazbe, kulture, je nosilka upanja za rešitev človeka iz socialne bede.

židana ruta: simbol hrepenenja po sreči, boljšem življenju, razkošju, materialnem bogastvu

krščanski križ: simbolizira trpljenje

vlak, ki brzi proti Ljubljani: simbol majhnosti, oddaljenosti, revnosti Klanca

oguljen kovanec: simbol za revščino

5. Označite Francko in Lojzeta.

Francka je odraščala brez očeta. Bila je zapostavljena nezakonska hči, ki ji je mati dajala samo streho nad glavo, obleko in hrano, ljubezni pa nikoli - to je dobila njena mlajša sestra Nežka. Že kot otrok ni imela lepega življenja. Neprestano je morala delati in hoditi okoli umazana in v starih cunjah. Neprestano si je želela le malo prijaznosti in nežnosti, ki pa je ni dobila. Kljub temu pa je zrasla v skromno in požrtvovalno mater. Zaradi nesrečnega otroštva pa jo je vedno bilo strah uboštva. Za svoje otroke bi žrtvovala in storila vse, le da bi jih rešila revščine : *"Ko bi mu mogla pomagati, bi si odsekala roko. Nimam da bi mu kupila enkrat kos kruha za večerjo"*.

Lojze je Franckin prvorojeni sin. Bil je debel, toda bled. Oči je imel take kot mati - velike, začudene in plahe. Matere se je venomer držal za krilo. Bujna domišljija mu je dajala snov za pripoved. Kadar je prišel iz šole, je stal v

kuhinji in materi pripovedoval tako čudne zgodbe, ki si jih sproti izmišljal, izhajal pa je iz enega stavka ali besede, ki jo je slučajno videl ali slišal. Dokler oče ni odšel, ga je silil k branju člankov iz nemških časopisov. Lojze je verjel, da obstaja boljše življenje tudi zanj. Bil je zelo podoben očetu. Tudi sam je sedel za mizo in si zidal gradove v oblakih. To se mu je dogajalo tudi v šoli. Ustvaril si je svet, katerega ni bilo, zato je postal nesrečen, pustil šolo in skušal srečo najti kje drugje, kar pa mu seveda ni uspelo.

6. Pojasnite odnose med mamo in Francko, Francko in možem, med Francko in otroki.

Francka je bila nezakonska hči. Ob njenem rojstvu je oče zapustil njeno mamo, zato ga ni poznala. Ni bila deležna materine ljubezni, po kateri je hrepenela vse življenje. Zgodaj je šla od doma delat, ves denar ji je vzela mati. Kljub vsemu je bila na svojo mamo navezana, saj se je kesala svojega odnosa do nje. Tudi ko je že bila poročena, se je k njej vračala pa pomoč.

Francka se je poročila s krojačem Tonetom Mihovem. Ljudje so jo svarili pred njim, ampak bila sta zaljubljena. Tone ji je obljubljal lepo življenje v Ameriki ali Ljubljani. Poročila sta se in Francka se je preselila k njemu. Ko je v vas prišel nov krojač, je Tone propadel. Vedno bolj se je predajal alkoholu. Francka ga je imela rada in je kljub vsemu skrbela zanj, čeprav ni za družino naredil nič. Tudi ko je odhajal, ga je prosila, naj ostane doma. Naredila bi vse, da bi lahko preživela njega in svojo družino.

Francka je imela tri otroke: Toneta, Francko in Lojzeta. Imela je rada svoje otroke in za njih je hodila naokrog in beračila. Še sebe bi raztrgala, samo da bi njim omogočila spodobno življenje. Vsi otroci so šli v najstniških letih od doma in Francka je zmeraj pričakovala njihova pisma ali prihod. Srce se ji je paralo, ko je gledala svoje otroke umirati. Vsi so se namreč vrnili domov samo še umret. O njenem odnosu do njih nam veliko pove njena izjava: *"Ko bi mu mogla pomagati, bi si odsekala roko. Nimam, da bi mu kupila enkrat kos kruha za večerjo"*.

7. Napišite razmišljanje: USOJENOST BITI NA KLANCU.

Klanec, bivališče najrevnejših, poslednji prostor revežev, žebelj v krsto upajočih ... V nekaj besedah omenjena simbolika Cankarjevega romana Na klancu. Klanec je kraj, ki ga je sam Cankar imenoval kot prostor, kamor pridejo propadli ljudje iz bližnje vasi čakat svoj konec. Potemtakem usodi, ko si na klancu, ni več mogoče uiti ...

Francka je bila že od svojega rojstva zapisana usodi. Ni bila deležna materine brezpogojne ljubezni, neprestano je »tekla za vozom«, a ga ni ujela. Kljub svoji mladostni moči, upanju, želji, ji to ni uspelo. Vsi so ji govorili, kakšno življenje jo čaka po poroki z Mihovem, ona pa je mu je verjela vse, kar ji je lepega govoril. Vse življenje si je Francka želela moškega, ki bi jo spoštoval in ljubil, Tone pa jo je ne le pripeljal Na klanec, ampak jo je tudi razvrednotil kot žensko. Od tam pa je nemogoče pobegniti. Tam si zapisan revščini, mrazu, lakoti, alkoholizmu, od koder ni izhoda. Francka bi naredila vse, da bi svoje otroke nahranila, pa vendar Na Klancu ni pravega dela, kamorkoli pogledaš, vidiš pijane siromake, umirajoče prezeble starce. Žarek upanja posije na Lojzeta, najmlajšega sina, pa mu kljub dobrim obljubam župana in gospode ni omogočeno dovolj sredstev za šolanje. Zgubi se v

krutem mestnem objemu Ljubljane ... Tako so se vsi Franckini otroci vrnili domov »spolnit«, kar jim je bilo določeno že ob rojstvu – umret Na klanec.

Cankar je s simbolom klanca želel opozoriti na socialno šibkost slovenskega naroda v tistem času. Sprašujem se, kako bi bilo mogoče pobegniti gotovi revščini, alkoholizmu, propadu, trpljenju Na klancu? Že sam avtor je s koncem nakazal, da je rešitev v izobrazbi. Luč na učiteljevem oknu simbolizira tisto moč in upanje, ki te lahko reši klanca, ki je možnost za razvoj slovenskega naroda.